

SUMARI

Presentació	13
Capítol 1. L'autèntic dilema de l'educació alterada	
JORDI RIERA I ROMANÍ	17
Introducció	17
L'eix de la nova relació educativa: temps, contingut i forma	21
Temps: de <i>kronos</i> a <i>kairos</i> , el canvi necessari en el temps d'educar	22
Contingut de la relació: de la fragmentació del saber i l'acumulació de continguts, al connectivisme i les competències	27
Forma de la relació: de la relació educativa a l'educació relacional	38
L'eix de les noves dinàmiques de la innovació educativa	42
Els tres nivells de la innovació educativa: de la insularitat a la dinàmica sistèmica	43
Els tres nivells de la innovació educativa: de la insularitat a l'ecosistema d'aprenentatge	52
Bibliografia	59

Capítol 2. Reptes sociodigitals de l'educació postpandèmica	
MIQUEL ÀNGEL PRATS, XAVIER ÀVILA, JORDI SIMÓN	63
Introducció	63
La revolució 4.0 en temps postpandèmics: del metavers a la IA; de VUCA a BANI	69
Del context VUCA al context BANI en plena revolució 4.0	72
Derivades ètiques de la intel·ligència artificial en entorns socioeducatius	73
Implicacions ètiques de l'ús de la IA	74
L'ús de la IA i la transformació educativa	79
L'ús de la IA en entorns acadèmics	83
L'ús de la IA per a l'aprenentatge autònom	84
Cap a un nou replantejament de la presència a l'aula: els nous contextos d'aprenentatge híbrids	86
Requisits per a la seva integració a les institucions educatives	87
La urgent necessitat d'empoderar digitalment la ciutadania: pla de xoc contra l'exclusió digital	89
Cap al benestar digital: saber (con)viure en digital	95
Bibliografia	98
Capítol 3. El redescobriment del valor de la convivència a l'ensenyament i l'aprenentatge	
MONTSERRAT ALGUACIL, MARIA CARME BOQUÉ, QUECA CRIACH, CARME HERNÁNDEZ, DAVID SIMÓ	103
La connexió i reconexió interpersonal: promoció de la convivència i gestió de conflictes	104
La comunicació: nucli de les interaccions socioeducatives i construcció d'aprenentatge	111

La veu de les nenes i dels nens en el sistema educatiu: el dret a participar	116
Metodologies d'aprenentatge basades en la interacció	124
Entorns educatius preventius i positius: el Suport Conductual Positiu	129
Clausura: l'aposta pel benestar socioemocional	136
Bibliografia	137
Capítol 4. L'ecosistema educatiu: una mirada renovada sobre l'educació avui	147
MIREIA CIVÍS, JORDI DÍAZ, JORDI LONGÀS, JORDI RIERA	
Quina és la societat que habitem? Hi vivim, transitem o sobrevivim?	147
La mirada ecosistèmica com a mirada autèntica	154
Vers la superació definitiva de l'educació com a escolarització	157
Sistema educatiu alterat, ecosistema educatiu comprensiu	159
Una educació ampla i profunda al llarg de la vida	162
Un ecosistema regit per set principis	164
Capital social i participació, el lloc de les persones a l'ecosistema	168
Lideratge d'ecosistemes educatius	170
Conclusions	175
Bibliografia	176
Capítol 5. Aprenentatges difícils en temps convulsos	187
MERCÈ COLS, MAR ESTEVE, ANNA PAGÈS, MAR ROSÀS, FRANCESC TORRALBA	
L'educació i la voluntat de comprendre	188
Com viure malgrat tot?	191

Òrgans interdisciplinaris de la deliberació ètica com- partida	194
Transcendir l'individualisme	195
Rellegir <i>La pesta</i> d'Albert Camus	199
La fragilitat i la voluntat de viure	201
Bibliografia	204
Biografia dels autors	207

PRESENTACIÓ

Aquest llibre ha estat elaborat pels membres investigadors i col·laboradors del grup de recerca PSITIC¹ pertanyent a la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna (Universitat Ramon Llull), grup liderat durant vint-i-cinc anys pel catedràtic d'educació de la URL Dr. Jordi Riera i Romaní i degà de la mateixa facultat fins a l'any 2024. PSITIC es va crear amb la finalitat de donar resposta a través de la recerca, la formació i la transferència de coneixement, als reptes educatius amb què ens trobem com a societat postmoderna. El seu recorregut gira entorn els nous estils, models i estratègies de lideratge que vetllen per una acció educativa transformadora, basada en la xarxa de corresponsabilitat socioeducativa dels diferents agents socials i educatius, atenint-nos a contextos de vulnerabilitat així com els d'èxit i inclusió.

PSITIC utilitza una mirada transdisciplinària que engloba la perspectiva sociològica, filosòfica, psicològica i pedagògica amb el suport de les TIC, per fer front als desafiaments reconeguts internacionalment com els paradigmes de la *Life Wide Learning*, la *Ubiquitous Learning Society* i la *Societat-xarxa i del coneixement*. Representen vies potencials d'innovació i canvi per a l'entorn educatiu tot i que també presenten esclatxes, fractures i contradiccions

1. PSITIC: Pedagogia, Societat i Innovació amb el suport de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació.

de progrés que cal identificar per tal d'assegurar una transformació inclusiva i efectiva del sistema educatiu. Tot això, unit a les darreres innovacions tecnològiques que fan trontollar el “bon saber fer”, serveix d'impuls per crear aquest llibre i així donar resposta a les preguntes que emergeixen dels mateixos investigadors de PSITIC i que poden ajudar a construir un entorn educatiu d'èxit, just, equitatiu i resilient.

L'educació alterada posa en relleu l'estat actual de l'educació, una educació alterada, commocionada, trastocada... pels canvis sociotecnològics que han succeït en els darrers anys, gairebé sense adonar-nos-en. Aquest llibre utilitza l'expertesa multidisciplinària de PSITIC per reflexionar sobre les diferents àrees que estan influïent en l'educació d'infants i joves; el primer capítol és una introducció als denominadors comuns dels reptes identificats: els canvis en les relacions educatives i com incorporem el desbordament d'innovacions que tenim avui dia en el sistema educatiu. Entendre que la commoció educativa té una relació de causa-efecte bidireccional entorn de les relacions que s'estableixen a l'aula i les dinàmiques d'innovació educativa, és clau per assolir una millor comprensió i millorar l'abordatge dels reptes que es descriuran a continuació.

És ben reconegut que la crisi sanitària induïda per la COVID-19 ha significat un abans i un després a la nostra societat, una esclatxa en el temps que ens ha fet repensar on som i com actuem. La situació de pandèmia ha desencadenat una sèrie de repercussions en tots els nivells de la nostra esfera d'estabilitat física i mental, que han afectat especialment infants i joves. Aquesta situació ha obligat a posar en valor i potenciar aquelles mesures que vetllen per una convivència positiva i que posen l'alumnat en el centre de les decisions escolars amb l'objectiu de crear entorns tan benestants com sigui possible. En aquest sentit, a través de la línia de mediació d'aquest llibre, els autors narren com les escoles poden crear aquests entorns positius a través d'estratègies que

facilitin la gestió correcta dels conflictes amb la potenciació de reaccions responsives dels alumnes, així com la promoció d'una comunicació eficaç que permeti a l'alumnat tenir la seva pròpia veu. Igualment, es posa l'atenció a potenciar el desenvolupament competencial dels alumnes, deixant enrere l'aula unidireccional per promoure l'aprenentatge social des de diferents metodologies de treball. Aquest capítol culmina amb una reflexió de la importància de crear entorns educatius preventius i positius que fomentin el benestar intra-interpersonal, tot presentant estratègies que permetran guiar els mestres en el seu dia a dia.

Un altre repte que s'explora en aquest llibre, igualment accelerat per la irrupció de la COVID-19, és el de la incorporació a les aules de l'onada d'avenços que ens han inundat en l'entorn de les TIC.² També anomenat com la “revolució 4.0”, aquest fenomen presenta dues cares d'una mateixa moneda. Per una banda, el seu ús representa una oportunitat per optimitzar processos i promoure el correcte funcionament a les aules, però, per altra banda, poden sorgir amenaces, algunes encara desconegudes, que poden posar en perill el benestar de la ciutadania. *L'educació alterada* aprofundeix en la revolució 4.0 per presentar els desafiaments ètics, socials i estructurals que cal adreçar amb cautela per així construir un entorn digital inclusiu en benefici de la ciutadania.

Per tot plegat, és fonamental que la gestió d'aquests reptes i noves normalitats s'adreci amb una mirada sistèmica. Aquest abordatge es planteja en el capítol de territori on s'aprofundeix en les particularitats de la societat complexa en què vivim. Com a tal, resulta imperatiu abordar qualsevol mena de repte educatiu des de la seva complexitat i des de la corresponsabilitat, i s'ha d'interpretar com un repte comunitari i col·lectiu per tal que les accions que se'n derivin siguin transformadores. Els autors remarquen la necessitat de comprendre l'ecosistema educatiu, un entramat on

2. TIC: Tecnologies de la Informació i la Comunicació.

l'escola i altres agents educatius es relacionen des de la permeabilitat i el reconeixement, en el marc de la comunitat, i en garanteixen el benestar i desenvolupament.

Per acabar, *L'educació alterada* culmina amb una mirada filosòfica de l'educació que confronta els infants i adolescents amb els temps convulsos que vivim, molts dels quals hem anat desgranant al llarg del text. Els autors pretenen reflexionar i donar resposta a qüestions relacionades amb la comprensió del món, la deliberació sobre els valors, la necessària superació de l'individualisme de massa, la mort com a límit, la fragilitat i vulnerabilitat, la biopolítica com a forma d'acció contemporània en la perspectiva d'una nova normalitat i el deure de l'escepticisme.

Capítol 1
L'AUTÈNTIC DILEMA
DE L'EDUCACIÓ ALTERADA

Dos eixos crítics de la transformació educativa actual

JORDI RIERA I ROMANÍ

Introducció

Vivim temps de crisi, revisió i agitació pedagògica entorn dels “què”, “quan”, “com” i “per què” de l'educació al món, la qual cosa ha cristal·litzat en diferents formats i estratègies locals, globals, institucionals o en xarxes diverses de promoció de la innovació educativa arreu, no sempre amb resultats objectivables amb evidències de millora o transformacions significatives. I en tot cas hi ha controvèrsies que fan pujar i baixar l'estat d'ànim dels professionals, sovint desbordats pel dia a dia, cada vegada més burocràtic i protocol·litzat. Els “aplicatius” dominen la gestió i n'impedeixen el lideratge. Ens movem, doncs, entre el pronòstic i la confusió, la preocupació i el desig; l'emoció i la commoció: l'alteració en definitiva. I és per això que parlem aquí, en aquest llibre que teniu entre les mans, en termes de l'educació “alterada”.

Som, doncs, dalt d'una gran onada de renovació i revitalitzada reflexió pedagògica nacional i internacional. Surfegem no sense problemes i a diferents nivells una mal denominada revolució educativa que emula, en l'esperit, temps ja viscuts de la nostra història com a país des de fa més d'un segle però amb decidides i renovades ànsies de trobar-hi noves i millors respostes educatives pròpies del segle XXI. Un segle que viu anys successius de disruptcions de caràcter sociotecnològic que posen contínuament en risc la possibilitat d'entendre, analitzar, destriar i consolidar les anteriors per la velocitat i espectacularitat amb la qual es presenten.

Ara mateix, per exemple, la forta entrada de la intel·ligència artificial en escena sembla que fa caducar totes les reflexions anteriors d'ahir mateix sobre determinats recursos tecnològics vigents, que es tornen vells en pocs mesos, setmanes, dies... L'eix de reflexió gira cent vuitanta graus i les preguntes es reformulen de nou. Tot plegat fa vertigen, mareja i preocupa que al darrere d'aquesta velocitat que prenen els esdeveniments puguem deixar de respondre les preguntes de fons, les que marquen la ruta d'una reflexió pedagògica profunda, siguin quines siguin les novetats tecnològiques.

Com no ha d'estar alterada l'educació, que ha estat històricament i sempre una resposta de cocció lenta —i quasi sempre en crisi— d'una societat mínimament estable socioculturalment i en valors, quan tot es mou permanentment?... Quan en molts casos del present convuls fins i tot sembla que s'inverteixin els rols d'educador i educand?

Però aquest tsunami d'onades successives d'impactes diversos també s'alimenta, i ho diem en positiu, de la fascinant combinació dels nous coneixements que incorporen les diferents Ciències de l'Educació fruit de la recerca avançada actual en educació (nacional i internacional) que per a casos concrets revaloritzen i revisen alguns principis pedagògics antics i fins i tot clàssics, malgrat que s'actualitzin en contextos nous com els que vivim acceleradament en el marc d'aquesta nova societat del coneixement i a les portes d'una nova i anunciada quarta revolució industrial.¹

Vet aquí que allò aparentment “antic” en els principis de l'educació no necessàriament esdevé sinònim de “caduc” o “irrellevant” pels temps de canvi i transformació que concorren, ans al contrari, suposa un gran valor i un nexa de continuïtat amb reflexions o tensions pedagògiques antigues, però mai del tot resoltes —potser fins i tot són tensions irresolubles però necessàries

1. A la manera de dir de Karl Schwab, fundador del Fòrum Econòmic Mundial, i autor del llibre *La Cuarta Revolución Industrial* (Debate, 2016).

per avançar— o en tot cas resoltes provisionalment —i a vegades successivament en sentit contrari— segons l'esdevenir de cada moment de la nostra història.

És, doncs, un fals dilema o un plantejament esbiaixat el que confronta les “pedagogies clàssiques” *versus* “les pedagogies innovadores o noves”, pel simple fet d’haver-se desenvolupat en un temps històric pretèrit unes, respecte a les hipotèticament vàlides pel mer fet d’emergir en l’actualitat, les altres. O és que potser Decroly, Freinet, Montessori, Froebel, Pestalozzi o Dewey, recuperats de nou en els discursos actuals, no són clàssics de la pedagogia? El risc d’aquesta validació cega basada només en el fet de ser un corrent pedagògic “actual” ens podria sotmetre a propostes de canvi basades en elements efímers o modals que tendeixen a estar més a prop de posicions esnobs o fins i tot d’interès de mercat, que d’una autèntica i fonamentada proposta de millora i innovació.

Segons la nostra manera d’interpretar el context, i a partir de les dades i indicadors de recerca amb què treballem, el gran repete de l’educació que vivim en aquests darrers anys implica voler afrontar de veritat l’autèntic dilema pedagògic de fons, que no és el de les TIC, ni el de les TAC, ni de la IA-ChatGPT... ni el de determinats corrents innovadors esnobs.

L’autèntic dilema i la seva resolució són els que haurien de permetre’ns saber diferenciar i optar, de manera fonamentada, entre els principis educatius, les metodologies i les estratègies psicopedagògiques que generen i promocionen un model educatiu inclusiu, d’alta equitat, que encoratja l’aprenentatge profund, competencial, integrador, eficaç i durador. O en sentit contrari, aquells que generen, malgrat l’aparença dels canvis que es proposen, la cronificació d’inequitats consubstancials i un aprenentatge de caràcter superficial, centrat en continguts, fragmentador, efec-tista i efímer.

En la resolució d’aquest dilema entenem que se situa el repete central que tenim en el present actual de l’educació al nos-

tre país, lluny d'esnobismes, disruptions i modes, i entorn del qual emergeixen molts reptes específics. S'estan produint avenços significatius que haurien d'anar acompanyats de la promoció i consolidació d'autèntics lideratges d'intermediació (a tots els nivells d'aula, escola, sistema, comunitat...), de caràcter obertament transformador i corresponsabilitzador, lluny de personalismes i de protagonismes particulars.

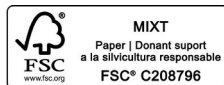
El nou lideratge emergent nítidament transformador de l'educació a diferents nivells (aula, escola i comunitat) ha de ser responsable, distribuït, ètic i servidor, que aposti decididament per fer valdre el connectivisme de totes les actuacions començant pel currículum a l'aula i seguint per l'organització escolar, el sistema educatiu i la seva connexió amb la comunitat i el món. Ha de fomentar el treball en xarxa i la participació i implicació de tots els agents en diferents àmbits. Només podem avançar així plegats, partint del reconeixement mutu, les especificitats que aporta cadascú, les seves singularitats i amb la mirada posada en el bé comú.

Abans, però, de donar pas a una reflexió profunda entorn d'aquest fenomen d'alteració general que vivim en l'educació, i que desenvolupem des de cadascuna de les quatre subàrees del nostre grup de recerca de Pedagogia, societat i innovació, amb el suport de les TIC (PSITIC), ens volem aturar en dos eixos transversals. Al seu voltant, de manera creuada, creiem que pivoten bona part dels canvis i commocions que ens afecten i que determinen de manera decisiva l'alteració actual de l'àmbit educatiu i, com a conseqüència, l'èxit del procés transformatiu en el qual estem immersos: l'eix de la crisi i la necessària reflexió i actualització de la "nova relació educativa", i en paral·lel l'eix de la més que desitjable "dinàmica efectiva de la pròpia innovació". Hi aprofundim tot seguit.

© dels textos: els autors respectius, 2026
© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2026
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: març de 2026
ISBN: 978-84-1303-703-5
DL: L 168-2026
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.